

створює підґрунтя для більш ширшого розуміння шантажу іу межах кримінального законодавства та можливої криміналізації окремих діянь у рамках таких тлумачень, якщо вони будуть містити усі елементи складу кримінального правопорушення. Проведений аналіз наукових досліджень та законодавчих приписів про шантаж повинен сприяти вдосконаленню законодавства з цього приводу, та подоланню труднощів, що виникають при кваліфікації вчиненого, а також відмежуванню шантажу за суміжними ознаками.

Таким чином, як ми і згадували у попередніх дослідженнях, зміни до кримінального законодавства можливі, однак норма: 189-1, якою пропонується доповнити Кримінальний кодекс України [1], за своїм змістом є суперечливою, у ній не дотримано техніко-юридичних критеріїв в ясності та точності, а також правил і законів формальної логіки [3].

На підставі викладеного, враховуючи, що запропонована редакція ст. 189-1 має ряд не до ліків і потребує суттєвого доопрацювання, внесення змін до КК України щодо кримінальної відповідальності за шантаж, ще не на часі.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за шантаж) від 06 лютого 2018 р. № 8005. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63419.

2. Білоконенко Л. Зміст поняття шантаж у правовій сфері та буденній свідомості. Філологічні студії: *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 20. С. 9–20.

3. Габуда А. С., Сав'юк О. В. Проблеми криміналізації шантажу. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2018. №. 5 (17). С. 151–156.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В. К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А. В. Савченко, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. І допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

Ступник Ярослав Валерійович,

завідувач кафедри кримінального права та процесу Ужгородського національного університету, кандидат юридичних наук, доцент;
Щербакова Ганна Володимирівна,
доцент кафедри кримінального права та процесу Ужгородського національного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЖИТТЯ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Згідно статистичних даних, за останнє десятиріччя умисні протиправні посягання на життя людини входять до двадцятки¹ тих, що найчастіше

---

¹*Примітка:* В окремі роки (наприклад у 2015 р.) умисні протиправні посягання на життя людини навіть входили до першої десятки тих, що найчастіше обліковувалися та за якими кримінальні провадження найчастіше направлялись до суду.

обліковувалися та за якими кримінальні провадження найчастіше направлялись до суду [1, с. 55–56].

Вважаємо, що чинниками які призвели до високих показників цих злочинів є:

– законодавчі зміни в порядку вирішення питання про початок досудового розслідування й обліку кримінальних правопорушень на підставі чинного КПК України;

– збройний конфлікт на сході України (починаючи з квітня 2014 року) та проведення воєнних дій на значній території України (починаючи з 24 лютого 2022 року й дотепер).

Такий стан речей викликає занепокоєння, підсилює актуальність дослідження обраної проблематики.

Життя це одне з найвищих природних благ.

В системі основоположних прав людини, право на життя має найбільшу цінність, адже без нього всі інші блага, права та свободи втрачають для людини сенс.

Зупинимось детальніше на понятійному та категоріальному апараті означеної проблематики.

Слід зауважити, що поняття «право на життя» і «життя» не є тотожними.

Незважаючи на важливість цих понять, на законодавчому рівні їх тлумачення відсутнє.

У наукових джерелах, згідно філософському підходу, поняття «життя людини» розглядається як єдине ціле, що включає в себе фізичне, психічне та соціальне функціонування людського організму [2, с. 30].

Відповідно до правового значення, під «життям людини» розуміють найвище нематеріальне благо, що виникає з моменту відділення життєздатної дитини від організму матері під час фізіологічних пологів, та яке триває протягом усього часу функціонування головного мозку [3, с. 565].

При цьому під «правом на життя» у науці та правозастосовній практиці розуміють природну невід’ємну від особистості і гарантовану нормами внутрішнього законодавства та міжнародно-правовими актами можливість захисту недоторканності життя і свободи розпоряджатися ним [4, с. 32].

Тлумачення *права на життя* за *Конституцією* України є можливим у контексті принаймні двох її статей – 3 і 27.

Зокрема, у *ст. 3* зазначається: «Людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави».

У статті 27 наголошується: «ніхто не може бути свавільно позбавлений життя».

Вищезазначені норми Конституції України делегуються із низки міжнародно-правових актів, як наприклад, Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про

права дитини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародного пакту про громадські і політичні права.

Згадувані Конституційні норми знайшли своє відображення у положеннях КК України, які визначають відповідальність за порушення права на життя людини.

В цьому контексті варто згадати зміст ч. 1, 2 ст. 1 КК України, в яких наголошується, що КК України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Для здійснення цього завдання Закон визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Другий розділ *КК України*, містить наступний перелік злочинів проти життя: різні види умисних вбивств (ст. 115–118), вбивство через необережність (ст. 119), доведення до самогубства (ст. 120), погрозу вбивством (ст. 129).

Існують також статті, які розміщуються в інших розділах Особливої частини КК України, де передбачена відповідальність за порушення права на життя. Але у тих випадках шкода цим правам і свободам завдається у зв'язку з посяганням на інші суспільні відносини, які становлять основний об'єкт посягання, а вказаним цінностям завдається шкода тому, що посягання на основний об'єкт неможливе без цього. Наприклад, посягання на життя державного діяча має основним безпосереднім об'єктом закріплену Конституцією України політичну систему країни, а додатковим обов'язковим об'єктом – життя хоча б однієї з посадових осіб, що перелічені в диспозиції ст. 112 КК України. У масових безпорядках (ст. 294 КК України), наприклад, основним безпосереднім об'єктом виступають основи державного управління в сфері громадської безпеки, а додатковим факультативним об'єктом – життя і здоров'я окремих людей і т. д.

Отже норми КК України виступають своєрідним інструментом для охорони державою в особі її уповноважених органів права на життя.

Іншими словами, норми матеріального права виступають засобом карального, виховного та превентивного впливу. Такий вплив, здійснюється як на законодавчому так і правозастосовному рівнях.

Законодавчий рівень характеризується формуванням кримінально-правової політики та встановленням тих суспільно небезпечних діянь, які є кримінальними правопорушеннями і тих заходів кримінально-правового впливу, що застосовуються до осіб, які вчинили такі діяння.

В свою чергу правозастосування – це сфера прояву професіоналізму суддів, працівників прокуратури, МВС, СБУ, оперативних підрозділів, адвокатури та всіх органів, які застосовують право. Застосування кримінально-правових норм як різновид правозастосовної діяльності може бути здійснено шляхом: використання кримінально-правової норми; запровадження кримінально-правової норми; виконання кримінально-правової норми; закріплення (фіксування) факту застосування кримінально-правової норми у кримінально процесуальному документі.

Доречно відмітити, що право на життя передбачає два основних зобов'язання з боку держави та її офіційних представників.

Перше, так зване, «негативне» зобов'язання. Держава або її офіційні представники мають утриматись від будь-яких дій, наслідком яких може стати позбавлення життя, за винятком встановлених обмежень.

Друге, це «позитивні» обов'язки – держава має захищати життя осіб, які перебувають під її юрисдикцією.

При цьому, заслуговує на увагу той факт, що виконання державою обов'язку щодо захисту права на життя людини в умовах війни має ряд специфічних ознак. Зокрема йдеться про питання юрисдикції в умовах окупації території; переліку зобов'язань держави під час збройного конфлікту; меж необхідності застосування сили при правомірній необхідній обороні; особливостей розслідування фактів позбавлення життя тощо.

Список використаних джерел

1. Хавронюк М. І. Декриміналізація і нові способи запобігання кримінальним правопорушенням – вимоги часу. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021*: Альманах наукових праць / за ред. проф. Є. Л. Стрельцова, проф. О. В. Козаченка, PhD О. М. Мусиченко. Миколаїв: МІП НУ ОЮА, 2021. С. 50–59.

2. Митрофанов І. І. Злочини проти здоров'я людини : навч. посіб. / В. М. Лінов, І. І. Митрофанов. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2017. 328 с.

3. Басовська К. О. Право людини на життя : юридична природа та зміст. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 564–571.

4. Кузьменко Я. П. Загальна характеристика права людини на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29, т. 1. С. 27–32.

Ткаченко Ірина Михайлівна,
викладач кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ПОТЕРПІЛИЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ

Проблеми потерпілого у праві мають міжгалузеве значення, оскільки визнання особи потерпілою є необхідною умовою кваліфікації кримінальних правопорушень, для яких ця ознака є обов'язковою, досудового розслідування такої категорії кримінальних проваджень тощо. Як слушно зауважено у широкому розумінні факультативні ознаки складу кримінального правопорушення, до яких належить потерпілий, мають різне не лише кримінально-правове, але й кримінально-процесуальне, криміналістичне, кримінологічне та оперативно-розшукове значення. Це так зване універсальне, міжгалузеве або загальне значення зазначених ознак [1, с. 47].